

SLOVENSKÍ BISKUPI V ČESKOSLOVENSKU VYSVĚTENÍ V ROKU 1921 II.¹

Marcela DOMENOVÁ

Týmto príspevkom nadväzujeme na predošlý, v ktorom sme pripomenuli stav udalostí po vzniku prvej ČSR v kontexte cirkevných dejín, rímskokatolíckej cirkvi a vysviacky troch slovenských biskupov, menovite osobnosti Mariána Blaha.² S ním boli vysvätení za biskupov aj Karol Kmeťko (1875 – 1948) a Ján Vojtašák (1877 – 1965), ktorým teraz chceme venovať pozornosť. Viacerí bádatelia poukázali na fakt, že vysvätenie troch slovenských biskupov malo veľký význam vo viacerých oblastiach a danú udalosť si cyklicky pri jubilejných rokoch pripomíname dodnes. Obaja biskupi prispeli malými príspevkami aj do knihy, ktorej sami boli predmetom, a to do *Pamätnej knihy vysviacky Slovenských biskupov* (1921).³

Slávnostný sprievod do biskupského chrámu.

Ukážka z tlače *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov* (1921).⁴

Kňaz, cirkevný hodnostár, publicista a náboženský spisovateľ, politik Karol Kmeťko (Kmetyko, pseud. Boromejský) sa narodil 12. decembra 1875 vo Veľkých

- 1 Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV č. 19-0058 *Multietnicita a multikonfesionálnosť a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*.
- 2 DOMENOVÁ, Marcela. Slovenskí biskupi v Československu vysvätení v roku 1921 I. In *Dejiny. Internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 16, 2021, č. 1, s. 210-216.
- 3 KMEŤKO, Karol. Nitra – Velehrad – Olomúc. In *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921, s. 13-15; VOJTAŠŠÁK, Ján. Ťažké pomery cirkevné. In *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921, s. 32-35.
- 4 Zdroj: *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921, s. 33.

Držkovciach – Dolných Držkovciach v rodine notára. Mal deväť súrodencov a dvaja z nich si zvolili podobne službu cirkvi.⁵ Po ľudovej škole (v Dolných Držkovciach) pokračoval v štúdiu na piaristickom gymnáziu v Nitre (1887 – 1895), na univerzite v Budapešti (1895 – 1899), kde študoval teológiu. Neskôr získal aj titul ThDr. (1906) v Budapešti.⁶ Vysvätený bol za kňaza v roku 1899 v Nitre a postupne pôsobil ako kaplán či dočasný správca – administrátor v Bošáci (1899); Bolešove, Hornej Súči, Divine (1900 – 1902), Riečnici, Novej Bystrici (1902 – 1904), Kysuckom Novom Meste (1904 – 1909, 1910), v Brodne (1909 – 1910), Považskej Bystrici (1910) a ako farár v Tepličke nad Váhom (1910 – 1920).⁷ Angažoval sa politicky v podstate až do obdobia, keď bol pápežom Benediktom XV. vymenovaný za biskupa (november 1920⁸), respektíve do svojej vysviacky za nitrianskeho biskupa (13. februára 1921, Nitra) pápežským nunciom v Prahe Clementem Micarom. Miesto zaujal vo veku 47 rokov, po biskupovi Viliamovi Baťánim (Batthyány, 1870 – 1923, biskup 1911 – 1919⁹). V Nitre aj sídlil.

Primárne a vzorne sa venoval pastoračnej činnosti, no doložené sú aj jeho aktivity v oblasti kultúry, osvety či v politickom živote. Vystupoval tiež verejne, a to od roku 1908,¹⁰ vyjadroval sa aj k otázkam sociálnej spravodlivosti, uvedomoval si sociálne postavenie veriacich a potrebu jeho riešenia. Prihováral sa napríklad za vyňatie cirkevnej pôdy z pripravovanej pozemkovej reformy.¹¹

Počas prvej svetovej vojny bol pod policajným dozorom, je doložený jeho kontakt s osobnosťami slovenského národného hnutia. Poznal sa s Andrejom Hlinkom, ktorého aj v tomto období ešte podporoval a spoluzakladal jeho stranu (SLS, tak HSLS), bol i stúpencom autonómie Slovenska v ČSR.¹² Jeho meno nachádzame medzi signatármi Deklarácie slovenského národa, ako člena Slovenskej národnej rady,

-
- 5 *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). III. zv., K – L.* Martin : Matica slovenská, 1989, s. 117. Jeden brat bol kňaz, sestra rehoľníčka; PAŠTEKA, Július (ed.). *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska.* Bratislava : Lúč, 2000, stl. 686.
  - 6 Doktorandská práca *Unio hypostatica.* Budapešť 1906 sa venovala dogmatike, spojeniu ľudskej a božskej prirodzenosti Ježiša Krista. *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska.* Martin : Matica slovenská, 1999, s. 166; *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). III. zv., K – L.* Martin : Matica slovenská, 1989, s. 117. NĚCSEY, Karol. Pohľad na životné dielo arcibiskupa Dr. Karola Kmeťka. In *Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko.* Eds. Martha Místina Kona, Viliam Kona. Cambridge : Dobrá kniha, 1989, s. 67.
  - 7 *Biografický lexikón Slovenska. V., Km – L.* Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2013, s. 17.
  - 8 Ako je známe, spolu s ním bol vymenovaný Marián Blaha – ako banskobystrický biskup a Ján Vojtaššák – ako spišský biskup.
  - 9 Po jeho odchode bol spravovaním diecézy poverený generálny vikár Alojz Jeszenský. Vo funkcii do r. 1921. Pápež potom vymenoval Baťániho za titulárneho arcibiskupa Cyrrhenského.
  - 10 Podobne *Encyclopaedia Beliana: slovenská všeobecná encyklopédia. Ôsmy zväzok, Kalh – Kokp.* Bratislava : Encyklopedický ústav SAV: Veda, 2016, s. 569.
  - 11 Tá by mala byť pod štátnym dozorom, no slúžiť na podporu chudobných kňazov, na charitu (1919). Podobne *Encyclopaedia Beliana: slovenská všeobecná encyklopédia. Ôsmy zväzok, Kalh – Kokp.* Bratislava : Encyklopedický ústav SAV: Veda, 2016, s. 569.
  - 12 *Biografický lexikón Slovenska. V., Km – L.* Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2013, s. 17.

a paralelne k rokom 1918 – 1920 ho možno doložiť v najvyššom zastupiteľskom a zákonodarnom orgáne – v Revolučnom Národnom zhromaždení (NZ). Bol i podpredsedom parlamentného slovenského klubu. Poslaneckého mandátu v NZ (za HSLS) sa vzdal v roku 1922¹³ práve pre prijatie biskupskej funkcie. Možno uviesť, že podľa zdrojov bol prívržencom ideológie kresťanského socializmu.¹⁴

Predstavoval cirkevnú autoritu. Podobne ostal naďalej aktívnym, no zameriaval sa na oblasť školstva, spolkovú činnosť. Nebol mu ľahostajný ani duchovný život, podporoval (zámorskú, domácu) misijnú činnosť. Prvý naznačený okruh jeho záujmov sa viazal na cirkevné ľudové stredné školstvo. Bol proti poštátneiu cirkevného školstva.¹⁵ Venoval sa aj výchove mladého kňazstva (v Nitre zriadil biskupský sirotinec, biskupský internát, resp. kňazský seminár¹⁶), bol predsedom Katolíckej školskej rady na Slovensku (od 1921). Aktívny bol aj v prospech Spolku sv. Vojtecha, Matice slovenskej či Muzeálnej slovenskej spoločnosti.¹⁷ Ako publikačne činný sa zamerl na články v periodickej – najmä náboženskej tlači, prekladal náboženskú literatúru (z maďarčiny, francúzštiny), napísal teologické práce, príručky. Relevantné sú jeho kázne či pastierske listy. V textoch sa zaoberal nielen teológiou, ale aj cirkevnými dejinami, cyrilo-metodskou tradíciou, filozofickými otázkami atď.

V druhej spomenutej oblasti ho možno doložiť vo funkcii predsedu Misijnej kňazskej rady na Slovensku, resp. bol zvolený za predsedu všetkých misijných spolkov ČSR (1948). Problematike sa venoval aj publikačne; spája sa s ním aj exercičné hnutie, duchovné cvičenia pre laikov, aktivizácia ľudových misií.¹⁸ Podporoval činnosť reholí, šírenie kultu sv. Cyrila a Metoda, sv. Andreja Svorada a Benedikta. Jeho záujem bol aj o samotnú Nitru, kde podporoval archeologický výskum, obnovu hradu, sakrálnych objektov (katedrály), podieľal sa na príprave Pribinových osláv v Nitre (1933).

Vo svojich postojoch – počas obdobia druhej svetovej vojny – odmietal vzniknuté riešenie židovskej otázky, bol za zrušenie protižidovských opatrení a proti odsunu – transportom Židov zo Slovenska.¹⁹ Po vojne zastával funkciu predsedu Konferencie

13 Iný zdroj uvádza, že poslancom bol do r. 1925. Podobne *Encyclopaedia Beliana: slovenská všeobecná encyklopédia. Ôsmy zväzok, Kalh – Kokp.* Bratislava : Encyklopedický ústav SAV: Veda, 2016, s. 569.

14 *Biografický lexikón Slovenska. V., Km – L.* Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2013, s. 17.

15 *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). III. zv., K – L.* Martin : MS, 1989, s. 117.

16 NEMEC, František. Arcipastierova starostlivosť o najmladší kňazský dorast. In *Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko*. Eds. Martha Místina Kona, Viliam Kona. Cambridge : Dobrá kniha, 1989, s. 91. Inde sa považuje za spoluzriaďovateľa slovenskej r. k. bohosloveckej fakulty.

17 Tú uvádza *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 166.

18 *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 166; *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 686; NĚCSEY, Karol. Pohľad na životné dielo arcibiskupa Dr. Karola Kmeťka. In *Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko*. Eds. Martha Místina Kona, Viliam Kona. Cambridge : Dobrá kniha, 1989, s. 74.

19 *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 686. Napr. v diele Svetové misie (Katolícka misiológia) 1 – 2. Nitra 1941 – 1942. *Biografický lexikón*

slovenských biskupov;²⁰ vystupoval proti rozpusteniu katolíckych organizácií, ako aj proti obmedzovaniu náboženských a občianskych slobôd. V roku 1944 už pôsobil ako titulárny arcibiskup,²¹ biskupský stolec po ňom prevzal Eduard Nécsey (biskup 1948 – 1968).

K. Kmeňko zomrel v Nitre 22. decembra 1948 a je pochovaný v biskupskej katedrálnej krypte.²²

Podobizne biskupov, Dr. Karol Kmeňko, biskup nitriansky,
Ján Vojtaššák, biskup spišský²³

Ján Vojtaššák sa narodil sa v Zákamennom (Zákamenné-Klin) 14. novembra 1877. Jeho otec (Anton) bol roľník, pôsobil aj ako kostolník. Mal desať súrodencov.²⁴ Od roku 1887 študoval v rodnej obci, pobudol aj na fare u strýka Antona Klimčíka v Stankovanoch. Absolvoval kráľovské – katolícke nižšie gymnázium v Trstenej, mestské katolícke gymnázium v Ružomberku.²⁵ Dôležitým miestom v jeho živote bola Spišská Kapitula, kde nastúpil do kňazského seminára (1895), prijal sviatosť birmovania (1896), kňazskú vysviacku (1901) z rúk spišského biskupa Pavla Szmrecsányiho. Prvú sv. omšu slávil v rodnej obci. Jeho biskupská vysviacka sa spájala

Slovenska. V., Km – L. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2013, s. 17.

20 *Reprezentatívny biografický lexikón Slovenska*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 166.

21 Resp. v máji 1944 bol pápežom Píom XII. menovaný za arcibiskupa ad personam.

22 *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 686.

23 Zdroj: *Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921, s. 9, 11.

24 Zdroje uvádzajú, že mal 10 – 11 súrodencov. *Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990)*. VI. zv., T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 305.

25 *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. Peter Jurčaga, Martin Majda, Marek Cimbal. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016, s. 11.

s Nitrou a piaristickým kostolom (13. februára 1931). Začiatok jeho biskupskej služby – ako spišského biskupa sa viazalo na 27. februára 1921. Kým sa však dostal na tento post, začal kapláňkou či ako (dočasný) správca fary vo viacerých lokalitách – ako [Horná] Zubrica (dnes v Poľsku), Kvačany (Liptovské Kvačany), Bijacovce, Podvlk (Podwilk, dnes Poľsko), Zubrohlava, Ústie nad Oravou (kde založil spolok striezlivosti), po zložení farárskej skúšky (1906) ako kaplán v Tvrdošíne, ktorý mal päť filiálok (tu založil napr. potravinový spolok, čítací kruh, spevokol a i.), no najmä vo Veličnej (kde bol i farárom), Vyšných Repašoch.²⁶

Popri pastorácii dbal na rekonštrukciu kostolov a ich interiéru, venoval sa vydavateľskej a redakčnej činnosti periodík (ako Svätá rodina, Katolícka misijná propaganda). Zmena nastala v období po vzniku prvej ČSR, Alexander Párvy – spišský biskup sa zdržiaval v Budapešti, kde aj zomrel (1919), kapitulským vikárom sa stal Štefan Mišík (farár vo Veľkom Hnilci). Ten vymenoval J. Vojtaššáka za riaditeľa biskupskej kancelárie. Po smrti Mišíka sa stal kapitulským vikárom Marián Blaha (vtedy dôverník/jednatel katolíckeho spolku sv. Vojtecha v Trnave).²⁷ V rokoch 1919 – 1921 J. Vojtaššák pôsobil ako správca diecéznej kancelárie, neskôr bol i rektorom bohosloveckého seminára v Spišskej Kapitule.²⁸

Ako spišský biskup (1921) sa musel o čosi viac angažovať aj v otázkach farností, ktoré boli v danom čase na území Poľska vo veci ich vrátenia Slovensku. Začal s obnovou v diecéze, založil združenie kňazov – adorantov, pre oživenie náboženského života povolal k činnosti aj rehoľníkov. Rovnako podporoval ľudové misie, katolícke spolky a spolkovú činnosť ako takú. Je známe, že organizoval eucharistické kongresy (od 1923 – Levoča), zvolával diecézne synody (1925).²⁹ Aj on presadzoval kresťanské hodnoty v civilnom svete, v oblasti školstva podobne obraňoval existenciu cirkevných katolíckych škôl, z finančných prostriedkov budoval a podporoval školy, charitu, spolkovú činnosť.³⁰ Naďalej sa venoval redakčnej práci, bol publikačne činný.³¹ Počas druhej svetovej vojny sa rovnako zamerl na cirkevné školstvo, katolícku

26 Podľa literatúry ho prekladali na rôzne fary pre slovenské presvedčenie. *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 1474.

27 VOJTAŠŠÁK, Ján. *Životopis Jána Vojtaššáka biskupa spišského: Autobiografia*. Toronto : Zahraničná Matica slovenská, 1994, s. 68-70.

28 *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 365; *Encyklopédia Slovenska*. VI. zv., T – Ž. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, 1982, s. 353. Inde ako predstavený spišského kňazského seminára. HROMNÍK, Milan. *Biskup Ján Vojtaššák*. Trnava : Dobrá kniha, 2020, s. 5. alebo ako rektor bohosloveckého seminára v Spišskej Kapitule. DLUGOŠ, František. *Kňazské osobnosti Spišskej diecézy*. Levoča : Polypress, 2001, s. 9.

29 *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. P. Jurčaga, M. Majda, M. Cimbala. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016, s. 20.

30 Bližšie o školstve a náboženskom živote: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 1475. Bližšie o školstve: *Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990)*. VI. zv., T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 305.

31 *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 1475; *Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990)*. VI. zv., T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 306.

charitu, no bol rezervovaný vo veci politických funkcií kňazov. Sám však zastával funkciu v Štátnej rade SR,³² čo sa stalo problematickým v roku 1945.

Jeho život bol plný neľahkých situácií, rozhodnutí a možno povedať, že i údelov. Súviseli aj s jeho presvedčením, postojom či angažovaním sa aj v mimocirkevných záležitostiach a politickou situáciou. Možno uviesť niekoľko príkladov. V mladosti sa u neho prejavilo národné povedomie. V roku 1900 pri sčítaní ľudu uviedol do kolónky o materinskom jazyku jazyk slovenský, čo ho stálo nielen posmešky, ale aj hrozbu vylúčenia zo seminára, pričom v tom čase sa angažoval vo vydávaní slovenskej katolíckej tlače.³³ V odbornej spisbe sa pripomína jeho nacionálny pohľad (napr. 1906), vzťah s Jánom Richterom (farár z Veličnej, kandidát za poslanca do uhorského snemu), s Andrejom Hlinkom (v počiatkoch s ním spolupracoval, napr. na preklade Svätého písma)³⁴ a sympatiami so Slovenskou ľudovou stranou, ktorej členom sa ale nestal. V roku 1918 sa deklaratívne prihlásil k novému československému štátu, bol signatárom Martinskej deklarácie,³⁵ stal sa predsedom kňazskej rady, ktorá bola za vytvorenie nového biskupského zboru podľa národnostného kľúča a ktorá mala snahu o vytvorenie slovenskej cirkevnej provincie. Vojtaššák navrhli do zoznamu osobností, ktoré by mohli získať mandát poslanca v NZ (vláda požiadavke nevyhovela); bol členom plebiscitnej komisie, ktorá sa zameriavala na usporiadanie hraníc s Poľskom (územie Orava, Spiš).

Počas druhej svetovej vojny sa bádatelia venujú najmä jeho osobnosti a postojom voči židovskému obyvateľstvu. J. Vojtaššák zaslal prezidentovi list vo veci židovských konvertitov (keďže aj pokrstení mali nosiť žltú hviezdu), podpísal sa pod memorandum adresované vláde, ktoré vydali slovenskí biskupi (1941), kde sa kriticky vyjadrili k Židovskému kódexu, a bol proti pripravovaným transportom Židov.³⁶ Viaceré aj negatívne názory a hodnotenie tejto osobnosti sa viažu na obdobie, keď vznikli, ideológiu, ale aj na stav poznania bádateľov. Aj dnes sa stretávame s jeho obvineniami z arizácie,³⁷ verejnej dražby židovského majetku (napr. Baldovce, no reštitúciu súd neuznal),³⁸ pričom posledné výskumy uvádzajú pomery a okolnosti v objektívnom svetle a sú v jeho prospech.

32 Ako podpredseda v rokoch 1940 – 1945. *Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990)*. VI. zv., T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 306. Bližšie o jej právomociach: HROMNÍK, Milan. *Biskup Ján Vojtaššák*. Trnava : Dobrá kniha, 2020, s. 9.

33 *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. P. Jurčaga, M. Majda, M. Cimbala. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016, s. 12.

34 *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. P. Jurčaga, M. Majda, M. Cimbala. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016, s. 17.

35 *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin 1999, s. 365.

36 *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin 1999, s. 365; *Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990)*. VI. zv., T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 306; *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. P. Jurčaga, M. Majda, M. Cimbala. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016, s. 23-24.

37 *Encyklopédia Slovenska*. VI. zv., T – Ž. Bratislava : VEDA, Vydavateľstvo SAV, 1982, s. 353.

38 *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. P. Jurčaga, M. Majda, M. Cimbala. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016, s. 26.

V rokoch 1940 – 1945 bol aj členom a podpredsedom Štátnej rady SR.³⁹ Po roku 1945 odmietal prevzatie cirkevných škôl a internátov do štátnej správy, požadoval právo cirkvi na slobodné hlásanie kresťanskej náuky, na náboženskú výchovu v školách atď. Kvôli konsolidácii pomerov sa mal napríklad vzdať vedenia diecézy, postupne bol obžalovaný (1945 – ľudáctvo,⁴⁰ 1951 – úklady proti republike, velezrada, vojenská zrada, vyzvedačstvo – špionáž⁴¹) a postavený pred súd. Všeobecne sa vie o reálnom stave cirkevných pomerov, katolíckej akcii, o postavení cirkvi v ČSR počas obdobia socializmu. Bol opakovane internovaný – prvýkrát v Spišskom Štiavniku a väznený v Bratislave (1945, vyšetrovacía väzba), pozbavený správy diecézneho úradu, neskôr nasledovali ďalšie vyšetrovania. Bol internovaný v biskupskej rezidencii (1950), znovu zatknutý – v Ruzyni v Prahe (zaistený orgánmi ŠtB, 1950)⁴² a odsúdený (1951, Bratislava). Vyšetrovania boli spojené s tvrdým fyzickým násilím i psychickým nátlakom, hoci bol vysokého veku a jeho zdravotný stav bol tiež kritický (trpel viacerými chorobami, ako reuma, hernia a i.⁴³), čo si vyžiadalo aj hospitalizáciu, no neobstalo to ani ako argument pre prerušenie trestu (napr. v roku 1955). Ostal vo väzbe (Leopoldov, Ilava, Praha – Pankrác, Valdice pri Jičíne), resp. šlo o tzv. domáce väzenie v charitnom ústave (Děčín), internáciu (Paběnice), čo trvalo do roku 1963, keď mu prezident ČSSR cestou milosti odpustil zvyšok trestu s podmienkou, že odsúdený sa do sedem rokov od rozhodnutia prezidenta republiky nedopustí úmyselného trestného činu (keďže v roku 1951 bol odsúdený na 24 rokov nepodmienečne⁴⁴).

Posledné roky života nemohol stráviť v kruhu rodiny, ale v starobinci – v charitnom dome pre katolíckych kňazov v Senohraboch v Čechách, kde bol miernejší internačný režim, zomrel v nemocnici (4. augusta 1965, Říčany pri Prahe). Pochovaný bol – podľa poslednej vôle – vo svojej rodnej obci v Zakamennom (7. augusta 1965).⁴⁵

Posledné roky minulého storočia sa niesli už v duchu jeho očistenia – rehabilitácie (september 1990) a začatím procesu blahorečenia (máj 1996). Jeho biskupským heslom bolo *Angelis mandavit de te* (Anjelom dá príkaz o tebe), čo predstavuje prepojenie na citát zo žalmu 91-11.

39 *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 1474. Inde podpredseda Štátnej rady SR. *Beliana Malá slovenská encyklopédia*. Bratislava : Encyklopedický ústav SAV, 1993, s. 784.

40 HROMNÍK, Milan. *Biskup Ján Vojtaššák*. Trnava : Dobrá kniha, 2020, s. 9.

41 VOJTAŠŠÁK, J. *Životopis Jána Vojtaššáka biskupa spišského: Autobiografia*, s. 78-84, 104; HROMNÍK, M. *Biskup Ján Vojtaššák*, s. 11-12.

42 V roku 1950 spolu s ním boli zaistení biskup Michal Buzalka a Pavol Gojdič.

43 *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. P. Jurčaga, M. Majda, M. Cimbala. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016, s. 35-36.

44 VOJTAŠŠÁK, J. *Životopis Jána Vojtaššáka biskupa spišského: Autobiografia*, s. 104. Okrem odňatia slobody šlo aj o zhabanie celého majetku, peňažný trest pol milióna korún a stratu (čestných) občianskych práv. V HROMNÍK, Milan. *Biskup Ján Vojtaššák*. Trnava : Dobrá kniha, 2020, s. 12; *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, stl. 1474.

45 *Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*, s. 365; *Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*, s. 10, 35 – 38. VOJTAŠŠÁK, J. *Životopis Jána Vojtaššáka biskupa spišského: Autobiografia*, s. 77 – 98.

Použitá literatúra:

- Beliana Malá slovenská encyklopédia*. Bratislava : Encyklopedický ústav SAV, 1993, s. 784. ISBN 80-85584-12-3.
- Biografický lexikón Slovenska*. V., Km – L. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2013, s. 17. ISBN 978-80-8149-011-8
- Biskup Ján Vojtaššák: životopis a svedectvá*. Zost. Peter Jurčaga, Martin Majda, Marek Cimbala. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2016. 82 s. ISBN 978-80-971341-2-9.
- DLUGOŠ, František. *Kňazské osobnosti Spišskej diecézy*. Levoča : Polypress, 2001. 101 s. ISBN 80-88704-48-0.
- DOMENOVÁ, Marcela. Slovenskí biskupi v Československu vysvätení v roku 1921 I. In *Dejiny. Internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 16, 2021, č. 1, s. 210 – 216.
- Encyclopaedia Beliana: slovenská všeobecná encyklopédia. Ôsmy zväzok, Kalh – Kokp*. Bratislava : Encyklopedický ústav SAV: Veda, 2016, s. 569. ISBN 978-80-970350-2-0
- HROMNÍK, Milan. *Biskup Ján Vojtaššák*. Trnava : Dobrá kniha, 2020. 37 s. ISBN 978-80-8191-269-6.
- NÉCSEY, Karol. Pohľad na životné dielo arcibiskupa Dr. Karola Kmeťka. In *Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko*. Eds. Martha Mistina Kona, Viliam Kona. Cambridge : Dobrá kniha, 1989, s. 63 – 82. ISBN 0-919865-35-6.
- NEMEC, František. Arcipastierova starostlivosť o najmladší kňazský dorast. In *Arcibiskup Dr. Karol Kmeťko*. Eds. Martha Mistina Kona, Viliam Kona. Cambridge : Dobrá kniha, 1989, s. 91 – 95. ISBN 0-919865-35-6.
- Pamätná kniha vysviacky Slovenských biskupov*. Sostavil J. P. Kysucký. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1921. 111 s.
- PAŠTEKA, Július (ed.). *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000. 852 s. ISBN 80-7114-300-6.
- Reprezentačný biografický lexikón Slovenska*. Martin : Matica slovenská, 1999, s. 166. ISBN 80-7090-537-9
- Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)*. III. zv., K – L. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 117. ISBN 80-7090-019-9
- Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990)*. VI. zv., T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 305 – 306. ISBN 80-7090-111-X
- VOJTAŠŠÁK, Ján. *Životopis Jána Vojtaššáka biskupa spišského: Autobiografia*. Toronto : Zahraničná Matica slovenská, 1994. 107 s.